

Vlechten

uitgave van Stichting Wilg en Mand

jaargang 20 | 2001 | 4

stichting

Wilg & Mand

Uitgave Stichting Wilg & Mand
Twintigste jaargang, 2001/4
ISSN: 1382-8894
oplage: 550

Redactie

Ben Braster,
Toon de Goede,
Peter Walvius (vormgeving),
Wim van der Zande.

Bijdragen voor het volgende
nummer gaarne voor 21-2-2002
sturen naar:
redactie "Vlechten"
p/a: Hindestraat 27,
6531 KG Nijmegen.

Advertentietarieven

1/8 pagina € 18,-
1/4 pagina € 34,-
1/2 pagina € 61,-
1 pagina € 122,-
bij 4 maal plaatsen is
1 plaatsing gratis.

Verzending boeken

Sander van Harten,
Bocht 7
1601 JG Enkhuizen
tel. 0228-313815

Beheer bibliotheek

Wim van Wingerden,
Kooilandsedijk 37
3291 LG Strijen
tel. 078-6742644

Cursusinformatie

Brand van Rijn,
Horsterweg 137
3853 JA Ermelo
tel. 0341-552910

► Bestuur van Stichting Wilg & Mand:

Voorzitter	Ben Braster Ooijse Bandijk 36 c 6576 JE Ooij tel./fax 024-6633062
Secretaris	Wim van der Zande Ooijse Bandijk 36 c 6576 JE Ooij tel./fax 024-6633062
Penningmeester	Chris Wenneker Meikade 1, 6744 TA Ederveen tel. 0318-571902 Postbanknr. 2695726
Lid	Wim van Wingerden, Kooilandsedijk 37, 3291 LG Strijen tel. 078-6742644

▷ In dit nummer

blz.	
49	Van het bestuur
50	Het conserveren en restaureren van manden
57	Monsieur Bally met pensioen
60	Houtwormen en boktorren
62	Informatie over cursussen

► Van het bestuur

Na een druk bezochte contactdag in september te Appeltern is dit alweer de laatste keer dat U wat van ons verneemt dit jaar, via het vierde nummer van Vlechten. Een dun nummer, want veel kopij hebben wij niet ontvangen. Wij nodigen u daarom nogmaals uit bijdragen te leveren.

Veel aandacht gaat dit keer uit naar het bewaren, cq. conserveren en het restaureren van manden, dankzij een afstudeerscriptie van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, waarvan de auteur, Riet de Coninck, voor ons een verkorte uitgave heeft gemaakt. Deze geeft een goed beeld van de huidige stand van wetenschap op dit gebied.

Het verzamelen en conserveren van manden, om zo technische zowel als etnografische informatie over manden te behouden, was altijd en is nog steeds een belangrijk onderdeel van het doel en het beleid van Wilg & Mand. Juist nu vakkennis steeds verder tanende is, is het belangrijk, dat in produkten vastgelegde kennis verzameld wordt en bewaard blijft.

Het is nog maar kort geleden, dat wij onze eigen mandenverzameling een vriesveembehandeling hebben doen ondergaan (op voorstel van en uitgevoerd door de deskundigen van het museum in Noordwolde), teneinde van de houtwormen af te komen.

Manden om onze collectie, nu dus

professioneel beheerd door het Nationaal Vlechtmuseum in Noordwolde, aan te vullen zijn overigens nog altijd welkom. Dus hebt U wat te geef of weet U wat te vinden, neem dan contact op met het bestuur.

Ingesloten bij dit nummer van "Vlechten" treft U een acceptgirokaart (in de nieuwe Euro-uitvoering). Wij hopen dat U hiervan gebruik wilt maken om Wilg & Mand te blijven ondersteunen in het jaar 2002. Wij verzoeken U voor 1 maart te betalen. Wie 16 euro of meer betaalt, ontvangt ook in het nieuwe jaar weer het blad Vlechten.

Ook kunt U in 2002 een nieuwsbrief van ons verwachten om u nader te informeren over het beleid van onze stichting. In Vlechten beperken wij ons namelijk liever tot informatie over het vak.

Tenslotte wensen wij U allen een prettige jaarwisseling en een gelukkig nieuwjaar toe.

*namens het bestuur, Ben Braster,
voorzitter*

► Het conserveren en restaureren van manden

Inleiding

In september van dit jaar studeerde ik af met een scriptie over de conservatieproblematiek van wilgen manden. Na een rondvraag bij musea bleek dat men over het algemeen niet goed weet wat men moet doen met een collectie gedegradeerde manden. Die vraag hoe bewaart en of restaureert men gedegradeerde manden was het uitgangspunt voor de scriptie. Ik heb mij specifiek gericht op wilgen manden die deel uitmaken van museacollecties maar, ook liefhebbers kunnen misschien interessante informatie halen uit dit artikel.

Om de schade die manden tijdens hun levensduur oplopen goed te begrijpen, moet men de oorzaken van degradatie kennen. Wanneer men weet wat de gevolgen van die veroudering voor de objecten betekenen, kan men de bewaarmogelijkheden overzien. Nadien kan men de eventuele restauratiemethode bepalen. Deze drie stappen worden beknopt toegelicht.

Degradatieprocessen

Degradatieprocessen worden onderverdeeld in fysische, chemische, mechanische en biologische processen. Geen enkel van deze aftakelingsprocessen vindt plaats in isolatie. Objecten ondergaan degradatie door

verschillende bronnen wat resulteert in fysische, chemische of mechanische veranderingen in het object.

Fysische degradatie

Reeds bij de voorbereiding van het te verwerken materiaal, ondergaat het materiaal verschillende processen die fysische degradatie genereren. Wissen (wilgentenen) worden in de zon gedroogd. Om buffteen te verkrijgen moet men ze koken; ze worden geweekt en tijdens het vlechten vervormd. Na de voltooiing worden manden eventueel nog gebleekt door zwavel, verstevigd met stijfsel, gekleurd of vernist; allemaal bronnen die fysisch verval met zich meebrengen.

Invloed van vocht

Zoals elke andere houtsoort, is wilg onderhevig aan zwel- en krimpgedrag. Onder invloed van een hoog vochtgehalte in de lucht of aangebracht vocht, zoals water of een solvent, zal het hout vocht opnemen en zwellen. Wanneer de luchtvochtigheid daalt, bij bijvoorbeeld hogere omgevingstemperaturen, zal het opgeslagen vocht uit het hout verdampen. Op een bepaald moment is al het vrije water in de houtcellen verdampt en zal ook het gebonden water in de celwanden verdampen. Hierdoor ontstaat krimp. Bij elke temperatuursverandering in een omgeving, verandert het

"uilenmand" uit Volkenkundig museum Antwerpen

vochtgehalte van de lucht wat swelling of krimp in het hout veroorzaakt. Bij deze absorptie of resorptie bewegen watermoleculen zich door het materiaal en maken en verbreken verbindingen. Elke breuk maakt het materiaal een beetje zwakker. Er vinden verschuivingen plaats in de moleculaire organisatie van het plantenmateriaal, waardoor dit minder flexibel wordt. Hierdoor kan de mand druk of kracht die door gebruik wordt toegepast minder goed over haar structuur verdelen, waardoor er sneller breuken of scheuren ontstaan.

Invloed van licht

Licht bestaat uit kleine eenheden, fotonen genoemd, die energie bevatten. Die energie kan verbindingen in het plantenmateriaal verbreken waardoor degradatie ontstaat. Net zoals de ultraviolette straling van de zon slecht is voor onze huid, is ze dat ook voor plantenmateriaal. Ze zorgt er namelijk voor dat materiaal ook gevoelig wordt voor ander, zichtbaar licht zodat de degradatie versneld wordt.

Invloed van warmte

De thermische geleiding van plantaardig materiaal is laag, waardoor toegevoegde warmte-energie er in opgeslagen blijft en de temperatuur van het weefsel stijgt. Deze toename van energie resulteert in een hoger energieniveau van de moleculen van het plantenmateriaal. Belangrijke structurele

groepen in het materiaal kunnen hierdoor ontbinden met aftakeling als gevolg. Vele van de mechanische en eigenschappen eigen aan het materiaal degraderen versnelt in de aanwezigheid van warmte. De snelheid hierbij hangt af van het vochtgehalte, de duur van de blootstelling, de temperatuur en het volume blootgesteld plantenmateriaal.

Chemische degradatie

Bij elk van voorgaande fysische aftakelingsprocessen komen er degradatieproducten vrij. Vaak zijn dat organische zuren. De aanwezigheid van zuurcomponenten en vocht kan leiden tot zuurhydrolyse. Dit resulteert in een chemische verandering van de structurele groepen in het hout, zodat het materiaal minder in staat is om weerstand te bieden tegen toegepaste druk. Gevolgen hiervan zijn een verhoogde gevoeligheid voor lichtdegradatie en verkleuring van het materiaal. Maar niet enkel degradatieproducten kunnen zorgen voor chemische veranderingen. Ook aangebrachte oliën, oplosmiddelen of ozon zijn oorzaken van chemische degradatie van het materiaal.

Mechanische degradatie

Mechanische schade wordt in twee categorieën onderverdeeld. De eerste categorie is schade door dingen die opgestapeld zijn op het oppervlak (en soms in de structuur) van het object.

te restaureren wieg uit Volkenkundig museum Antwerpen

Dit zijn zaken zoals stof, grond, roet en gebruikssporen, zoals bijvoorbeeld etensresten. De andere categorie is schade door het uitoefenen van een fysische kracht of actie die de grens van de mogelijkheden van het object of materiaal overschreden heeft.

Onder deze schade worden breuken, scheuren, schuring, lacunes, materiaalverlies, distortie, splintering, slijtplekken, vouwen, plooien of kreukels verstaan. Het is vaak zeer moeilijk en soms zelfs onmogelijk om te bepalen welke mechanische degradatie onderdeel uitmaakt van het object. Met andere woorden, welke er van nature bijhoort en welke schade ontstaan is door nalatigheid of onjuist gebruik.

Patronen van gebruik en afgesleten delen kunnen normaal gebruik illustreren. Ze kunnen er ook voor zorgen, dat de zwakke of kwetsbare delen, eigen aan het object, opgemerkt worden.

Patronen van verkeerd gebruik kunnen etnografisch bewijs maskeren en het achterhalen ervan bemoeilijken.

Ze kunnen afkomstig zijn van een vroegere, slechte opberging met bijvoorbeeld te weinig plaats. Een andere mogelijkheid is slechte exposering, waardoor manden, bijvoorbeeld door aan een nagel te hangen, verdraaid zijn of gebroken stukken hebben. Ze kunnen ook vervormd zijn door het exposeren op hun zij in plaats van op hun voet.

Mechanische schade bedreigt de structurele stabiliteit van het object,

welke nodig is om het zo lang mogelijk te kunnen bewaren. Dit geldt echter niet voor alle mechanische schade. Een ontbrekend handvat bijvoorbeeld brengt niet een hele mand in gevaar.

Biologische degradatie

Vaak zijn schimmels, bacteriën en insecten de oorzaak van biologische degradatie, maar ook de mens is een schade veroorzaker. Door het aanraken van een object brengen we de vetzuren, oliën en transpireerzouten die op onze handen aanwezig zijn, over op het materiaal. Zij zijn een aanzet voor degradatieprocessen.

Schimmels treft men overal aan. In plantaardig materiaal vindt men ze zowel in levend materiaal terug als in verwerkt materiaal. De sporen van een schimmel op zich zijn onschadelijk maar onder ideale condities, vocht en weinig beluchting, zal de schimmel actief worden en schade berokkenen aan het object.

Niet enkel aantasting van het hout door houtboorders is een mogelijke schadebron maar ook insecten die aangetrokken worden door achtergebleven resten, vuil, afzetting en producten van eerdere behandelingen of die zich voeden met inhoudstoffen van het plantenmateriaal, zullen degradatie van het voorwerp in de hand werken.

Voor een mand zijn de houtboorders

(vooral *Anobiidae*) echter de belangrijkste. Gedurende hun leven doorlopen houtboorders verschillende stadia: ei, larve, pop en tenslotte kever of imago. Vooral de larve ('houtworm') en de kever zorgen voor de schade in de vorm van knaaggangen en uitvlieggaatjes. Ze tasten de stabiliteit van het object aan en kunnen het na jaren letterlijk doen verpulveren.

Een wilgen mand zal, omdat hij vervaardigd is uit een organisch materiaal, snel degraderen. Degradatieprocessen zijn dus onafwendbaar.

Plantenmateriaal is uiterst gevoelig voor licht. Vocht en warmte versnellen de meeste degradatieprocessen. Om degradatie van een mand te vertragen moet men dus de omgevingsfactoren proberen te controleren.

Conservatie

Vocht en temperatuur

De ideale Relatieve Vochtigheid in een ruimte (opslag of expositie) voor gematigde klimaten, ligt rond de 55% en dit bij een temperatuur van 18-19° C. De temperatuur mag op een dag zo'n 3° C schommelen en de vochtigheid 2 tot 6 %.

Licht

Het is belangrijk om wilgen objecten niet bloot te stellen aan zonlicht. Ook de verlichting in expositie- of opslagruimten moet gecontroleerd zijn. De lichtsterkte mag de 50 lux niet

overschrijden en de lichtstroom moet onder 75 lumen liggen.

Stof

Een collectie moet zo goed mogelijk tegen stof zijn beschermd. Stof trekt vocht en daardoor insecten aan. In stof zitten mineralen, die bij manipulatie over het oppervlak worden geschoven en zo schuring veroorzaken.

Anderzijds kan stof informatie bevatten over het historische gebruik en de geschiedenis van het object. Men zou er zorg voor moeten dragen om het verliezen of veranderen van bewijsmateriaal te voorkomen. Op deze manier kan men wanneer er betere determinatietechnieken bestaan, het object op de juiste manier onderzoeken.

Houtboorders

Het instrijken van het object met een bestrijdingsmiddel (permethrine of deltamethrine) in een solvent, kan men niet toepassen, want het solvent doet de celwanden namelijk zwellen met versnelde veroudering als gevolg. Ook een vergassing met bijvoorbeeld methylbromide is af te raden. Het zet chemische aftakelingsprocessen in gang of versnelt de reeds aanwezige degradatie. Een mogelijkheid is het bevriezen van objecten of een anoxybehandeling. Deze vrij nieuwe technologie is boven de andere te verkiezen aangezien het de veiligste is voor voorwerp, mens en milieu.

Restauratie?

Door de jaren heen zijn er verscheidene codes en charters opgesteld om misverstanden en onherstelbare ingrepen in de conservatie en restauratie te vermijden. De bedoeling van deze regels is een kader te scheppen waar de conservator/restaurateur naar moet handelen wanneer hij/ zij met historisch materiaal omgaat.

Een restaurateur draagt namelijk een grote verantwoordelijkheid omdat hij/zij werkt met en aan onvervangbare originelen. Deze zijn vaak uniek en hebben een grote esthetische, religieuze, historische, wetenschappelijke, cultu-rele, sociale of economische waarde. Die waarde ligt in het karakter van de vervaardiging van het origineel, in zijn bewijs als historisch document en in zijn authenticiteit. De objecten zijn een belangrijke expressie van het spirituele, religieuze en/of artistieke leven van het verleden, of het nu gaat om hoogwaardige en/of unieke kunstwerken (zoals een schilderij van Rubens) of om eenvoudige objecten uit het dagelijkse leven.

Ik wil ervoor pleiten dat manden -gebruiksobjecten- op dezelfde manier behandeld worden als kunstwerken. Dit wil zeggen dat men de manden zeer grondig moet bestuderen en deze studie moet documenteren. Een ingreep moet omkeerbaar of reversibel zijn. De reversibiliteit en het gevolg van eender welke actie die men

onderneemt in de behandeling van een object, moet overeenkomstig de huidige kennis overdacht en bestudeerd zijn. De reden hiervoor is een andere degradatiefactor, de restaurateur zelf, zo goed mogelijk te kunnen beperken.

De restaurateur zal steeds terughoudend te werk moeten gaan. Een restauratie heeft een uitzonderingskarakter. De ingrepen moeten beperkt worden tot het hoogst noodzakelijke. Wanneer er besloten wordt om toevoegingen te doen, zullen deze harmonieus in het geheel moeten passen, maar wel onderscheidbaar blijven. Men moet een behandeling van de beste kwaliteit uitvoeren, onafhankelijk van de economische waarde of de kwaliteit van het object zelf.

Wanneer men overgaat tot bijvoorbeeld het aanvullen van lacunes, zou een logische keuze voor het werk-materiaal wilg zijn. Dit materiaal past het beste bij het originele materiaal. Maar manden van een bepaalde leeftijd worden broos (door UV-degradatie). Verse wilgentenen (wissen), die gebruikt worden om te restaureren, brengen steeds een nieuwe en meestal ook een grote spanning teweeg. Het gevolg hiervan is, dat wanneer men bij het opnieuw aanbrengen van bijvoorbeeld een oor, vaak meer schade aanricht dan dat men goed doet. De oude tenen breken of versplinteren en

de hoeveelheid schade wordt alleen maar groter. Een ander nadeel van het gebruiken van wilg is dat men het materiaal moet bevochtigen zodat het niet breekt tijdens de bewerkingen. Men kan wel proberen geen vocht in contact te laten komen met het origineel, maar de vochtige tenen die men in de structuur invlecht, zullen de cellwanden van de contactoppervlakten van het originele materiaal doen zwellen. Welk materiaal men dan wel kan gebruiken om restauraties uit te voeren wanneer de stabiliteit van het object door een lacune in gevaar is, weet ik nog niet. Hiervoor zou men een aantal testen moeten uitvoeren om tot een goed werkmateriaal te komen. Materiaal dat voldoende stabiel is tijdens veroudering, maar dat ook esthetisch aanvaardbaar is.

Besluit

Elke interventie zet nieuwe degradatieprocessen in gang of versnelt de processen die reeds in het plantenmateriaal

aanwezig zijn. Om ingrepen op manden onnodig te maken, moet men zorgen voor stabiele klimaatsomstandigheden, stof- en insectenvrije ruimtes en de juiste hoeveelheid licht.

Voor elke behandeling moet men het object grondig bestuderen en de gevolgen van de behandeling goed overdenken, want aan elke ingreep zijn nadelen of negatieve gevolgen voor het object verbonden. Men moet een evenwicht proberen te vinden tussen het behoud van bepaalde kenmerken (bijvoorbeeld vuilafzettingen) voor onderzoek en het verwijderen ervan om verdere degradatie te voorkomen. Als manden dreigen verloren te gaan, raad ik aan een kopie van het voorwerp te laten vlechten. Op die manier gaan vorm en vlechtechniek van het originele object niet verloren.

Riet De Coninck

► Monsieur Bally met pensioen

In september was het dan eindelijk zover. Na 40 jaar verliet Robert Bally het lokaal waar hij al die tijd mensen had opgeleid in de mandenmakerij. Het was niet dat hij er geen zin meer in had. Integendeel, als het aan hem had gelegen was hij nog doorgegaan

zolang zijn gezondheid het had toegelaten. De regels van de Franse bureaucratie beslisten anders: 5 jaar dispensatie op de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar vond men toch echt het maximum.

Tijdens deze lange periode heeft Bally

bijna 600 mensen de basistechnieken van het vak aangeleerd. Natuurlijk zijn deze niet allemaal in de vlechterij gebleven.

Naar gegevens uit zijn eigen archief zou circa 30% vijf jaar na de opleiding nog in het vak actief zijn.

Zelf leerde hij het vlechten ook aan de Ecole Nationale d'Osiéiculture et de Vannerie, zoals de Franse vlechtschool nog steeds heet. Na de normale opleiding werkte hij een aantal jaren als assistent-leraar. In die tijd leerde hij de echte kneepjes door het uitvoeren van de bijzondere opdrachten die aan de school binnenkwamen.

Vervolgens werd hij leraar aan de 3-jarige opleiding om na een aantal jaren over te stappen naar de compacte opleiding voor volwassenen. Daar bleef hij actief tot het einde van zijn loopbaan.

Over de manier waarop hij het vak onderwees zullen er waarschijnlijk net zoveel meningen zijn als mensen die in zijn lokaal onderwezen zijn.

Reden hiervoor is ondermeer de zeer sterke persoonlijkheid van de man en ook zijn opvatting over de vlechterij en hoe dit vak uit te oefenen. Deze vond zijn oorsprong in de jaren vijftig en onderging sindsdien weinig verandering, in tegenstelling tot de mandenmakerij zelf en de wereld daaromheen. Zo vond hij het tot ver in de jaren tachtig maar niets dat vrouwen dit vak in wilden. In het onderwijslokaal zelf kon hij ook heftig tekeer gaan. Talrijk

zijn de anecdotes hierover. Zo gebeurde het meer dan eens dat als de handvatten op een stapel manden hem niet bevielen hij er zonder aarzeling de schaar in zette en ze er voor de ogen van de verbijsterde leerling allemaal afknipte.

Belangrijker is echter, dat hij in staat was om binnen het tijdsbestek van een jaar iemand alle noodzakelijke technieken aan te leren die hij nodig had om van start te kunnen in de mandenmakerij. Daarbij hield hij vast aan het basisprogramma van rond, ovaal, vierkant en à jour, maar kon er ook van afwijken indien hij dat nodig of wenselijk achtte. Zo beperkte hij de hoeveelheid techniek bij zwakke leerlingen ten gunste van herhalingen, maar gaf hij sterke leerlingen de vrijheid om met wensen te komen of stimuleerde hij ze met moeilijke stukken. Essentieel was ook dat hij de "esprit du métier" wist over te brengen, de professionele instelling zonder welke dit vak simpelweg niet beroepsmatig uit te oefenen is.

Met name het laatste heeft er zeker toe bijgedragen dat er in Frankrijk nog steeds relatief veel zelfstandige vlechters actief zijn. Ook Nederland heeft een graantje kunnen meepikken: naast wijlen Tonnie Gerfen leerden ook Ben Braster en ondergetekende bij Monsieur Bally het vak.

Wim van der Zande

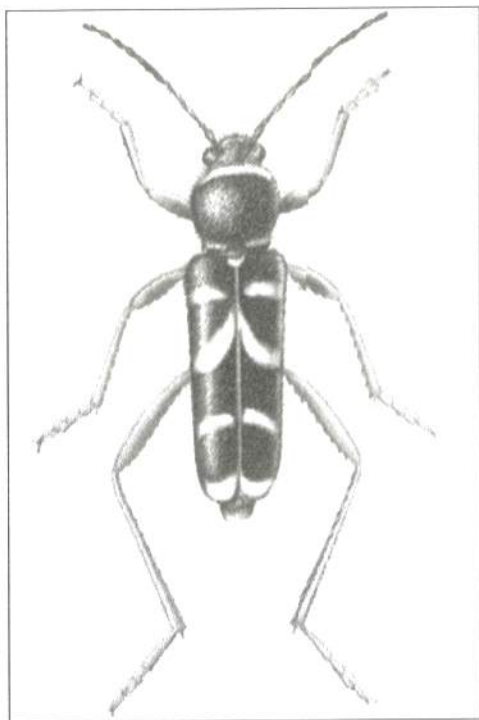

Bally in zijn leslokaal

► Houtwormen en boktorren

Het verhaal van Riet de Coninck in dit nummer maakt melding van het gevaar van houtboorders of houtwormen in oude manden. Wie regelmatig met wilgenteen werkt weet, dat behalve kleine houtwormgaatjes, er soms ook grote gaten in zitten, van hele dikke houtwormen. In het eerste geval gaat het om larven van kevertjes van de familie *Anobiidae*, de klopkevers, waarvan de soorten *Anobium punctatum* (het doodskloppertje) en *Xestobium rutovillosum* (de gewone klopkever) de bekendste vertegenwoordigers zijn. In het tweede geval hebben we te maken met larven van boktorren, maw. de keverfamilie *Cerambycidae*. De gebruikelijke aanduiding hout“wormen” is dus eigenlijk een foute naam; het zijn geen wormen, maar larven van insecten. Boktorrenlarven in wilgenteen behoren vrijwel altijd tot de soort *Clytus arietis*, de kleine wespeboktor. Deze soort heet zo, omdat de volwassen dieren, de kevers dus, als wespen zijn getekend en gekleurd: geel met zwart. Ze zijn ook ongeveer even groot. Dit verschijnsel, lijken op een ander organisme, wordt aangeduid als mimicry. Dit levert voor de kevers het voordeel op, dat ze veelal met rust worden gelaten door predatoren. De meeste mensen, zo is mij opgevallen, zijn niet slimmer dan die predatoren en beginnen te gillen als er een wespeboktor

in hun buurt komt. Wie dit artikelje heeft gelezen voortaan niet meer, mag ik hopen. Een belangrijk verschil tussen klopkevers en boktorren is, dat klopkevers geheel van dood hout leven, terwijl volwassen boktorren hun eieren leggen op vers gesneden cq. gehakt hout. Als de larve uit het ei komt, vreet deze zich een weg naar binnen en eet vervolgens twee of soms drie jaar lang zijn buikje rond. Aldoende maakt de “worm” dan een lange gang door het hout. In dikke stammen kunnen dat bochtige gangen zijn, maar in een wilgenteen is daar geen ruimte voor; de gang gaat recht door het centrum van de teen en wordt ongeveer een halve meter lang. We vinden deze gangen vooral in meerjarig hout, maar ook in de dikste eenjarige tenen. Niet in de dunnere teen, want daar leggen de kevers geen eieren op. Het is alsof ze weten dat hun mollige kroost daar uiteindelijk niet meer in past. Zoals alle insecten doorlopen kevers in hun ontwikkeling vier stadia. Na ei en larve volgen pop (cocon) en kever. De kevers verlaten hun cocon als het warm begint te worden in het voorjaar of het begin van de zomer. Ze gaan dan op zoek naar elkaar en naar hout om eieren op af te zetten. En dat zoeken kunnen ze met hun scherpe reukorgaan zo goed, dat we er wel zeker van kunnen zijn, dat als we vers geoogste wilgenteen onbe-

Kleine wespeboktor grootte x 3

scherm buiten laten liggen, er vele kevers op af zullen komen. Dat valt niet erg op, want ze komen nooit in groepjes tegelijk. Maar als er een week lang elke vijf minuten een komt aan vliegen, dan leert een eenvoudige rekensom, dat ze samen een flinke partij teen of latten waardeloos kunnen maken. Vers hout van een centimeter diameter en dikker moeten we dus altijd zo opslaan, dat de kevers er niet bij kunnen, althans wanneer schade voor het latere gebruik niet acceptabel is. Of we moeten het schillen, want de kevers leggen hun eieren

op bast en niet op wit hout. Ook niet op gedroogde bast trouwens, dus na de zomer is het gevaar geweken. Ook in manden vinden we soms gangen van boktorlarven. Die zijn dan voor het vlechten al in de teen terecht gekomen. In een mand waar ze nog in zitten kun je ze goed horen knagen. We hoeven echter nooit bang te zijn dat de uitgevlogen kevers opnieuw eieren op de mand zullen leggen; het blijft bij een generatie. Maar let op, dit geldt niet voor alle soorten boktorren. De huisboktor bijvoorbeeld (*Hylotrupes bajulus*) lust wel dood hout en, alhoewel ik er nog nooit een in een mand heb gevonden, we moeten er toch voor oppassen. Een derde categorie van "houtwormen" moet hier tenslotte nog worden vermeld, namelijk de wilgehoutrupsen. Dit zijn zoals de naam aangeeft, geen keverlarven, maar vlinderlarven, om precies te zijn larven van de wilgehoutvlinder (*Cossus cossus*), een hele grote nachtvlinder. Ze zijn ook niet wit, maar oranje.

Deze vlinder zet haar eieren af op wonden van levende wilgen. Na het hakken van een griend zijn die er heel veel. De rupsen leven vooral in de stoven, maar eten zich soms ook een weg naar boven, de nieuwe loten in, en af en toe vinden we ze dus tijdens het hakken of bij het uitenoeien van de oogst, vooral in de wat oudere hakgrienden.

Ben Braster

► Informatie over cursussen

dec.-mrt.	Piet Smets, manden maken	Bergeijk	0497-571318
jan.	Ben Aalderink, manden maken	Doetinchem	0314-621913
jan.	Anne Hermans, manden maken	Hoegaarden	0032-16-765055
jan.	Brand van Rijn, manden maken	Harderwijk	0341-426341
jan..	Wim Roelofs, manden maken	Horssen	026-3251866
jan.	Chris Wenneker, manden maken	Ederveen	0318-571902
jan.-feb.	Jac Sleutels, manden maken	Nederweert	0475-492569
jan.-mrt.	José Schilder, manden maken	Zuiderkermer	072-5038123
jan.-mrt.	Rien Stuijts, manden maken	Zundert	076-5976311
jan.-mrt.	Jan de Vos, manden maken	Aalsmeer	072-5038123
19/1, 6/2, 9/3, 16/3	Rien Stuijts, manden maken	Zundert	076-5976311
jan.-apr.	Piet-Hein Spieringhs, manden maken	Schoonrewoerd	0345-612829
28/2, 2/3	George Rijken	Kerckhem(B)	0032-11-596620
28/2, 2/3	José Schilder, picknickmand	Zuiderkermer	072-5038123
2/2, 30/3 27/4	José Schilder, workshops	Zuiderkermer	072-5038123
1-3 mei	Alison Fitzgerald, beugelmanden	Oosterblokker	0229-263568
8-12 jul.	Jan de Vos, manden maken	Viller (F)	072-5038123
1-3 aug.	Ivonne Knevels, vrije vormen	Zuiderkermer	072-5038123

De werkplaats in een notendop

► Uitgaven van Stichting Wilg & Mand

Ondergenoemde uitgaven kunt u bestellen o.v.v. de code:

RM	€ 5,00 + porto € 1,50
OM	€ 12,00 + porto € 3,00
GT	€ 4,00 + porto € 1,50
MW	€ 25,00 + porto € 3,50
MP	€ 8,00 + porto € 2,00
IB 1	€ 23,00 (incl. porto)
IB 2	€ 23,00 (incl. porto)

U maakt het bedrag over op postbanknummer 821761 t.n.v. Boeken Stichting Wilg & Mand, Bocht 7, 1601 TG Enkhuizen. Vergeet bij gebruik van girotel niet uw naam te vermelden! Na ontvangst van de betaling worden de boeken verzonden.

Code RM Het vlechten van ronde manden door A. Westendorp,
Ir. W.D.J. Tuinzing en A.D. van 't Hoog. 40 blz. met foto-instructie.

Code OM Het vlechten van ovale manden door A. Westendorp,
Ir. W.D.J. Tuinzing en A.D. van 't Hoog. 192 blz. met foto-instructie en veel prachtige illustraties. Vaktermenlijst in 4 talen.

Code GT Geriefte en andere bindmaterialen door Ir. W.D.J. Tuinzing.
40 blz. en foto's.

Code MP 'Een mandeken van fine teenen...' van Mia Pot-van Regteren Altena.
Een speurtocht naar plaatsen van herkomst van het fijn scheenwerk in West-Europa. 24 blz. met kleurenfoto's.

Code IB Voor cursusleiders: 3 instructiebladen. Per tien sets van 3 bladen.
IB 1 = beginnersmandjes; IB 2 = haanderikken en kanis.

Code MW Mandenmaken met wilgentenen. Het nieuwe boek uit het Frans
vertaald. met zeer veel tekeningen en foto's van de Franse techniek.

Voor Belgische lezers zijn de 3 boeken (RM, OM, en GT) te koop bij
Fa. F. de Vos-Salix, Eksaardedorp 19, B 9160 Eksaarde, tel. 3468040.

▷ Doelstellingen Stichting Wilg & Mand

- het stimuleren van de belangstelling voor de mandenmakerij en de daarbij behorende grondstoffenteelt, teneinde de produktie en de afzet van kwaliteitsprodukten te bevorderen;
- het bevorderen van het behoud, de uitbreiding en de overdracht van de kennis van vlechttechnieken en grondstoffenteelt, teneinde het vak levend te houden op zowel beroeps- als hobby-niveau.

▷ Donateur van de Stichting Wilg & Mand

U kunt de stichting steunen door donateur te worden.

U kunt uw donatie overmaken op Postbanknr. 2695726 t.n.v.

Stichting Wilg & Mand, 6744 TA Ederveen.

Bij een donatie van € 16,- of meer, of € 20,- of meer voor buitenlandse donateurs, ontvangt u het blad "Vlechten".

▷ Het lenen van de boeken uit de bibliotheek van de stichting

De mogelijkheid bestaat om boeken uit onze bibliotheek te lenen. Hieraan zijn voorwaarden verbonden. U kunt zich hiervoor in verbinding stellen met Wim van Wingerden, zie voorin: beheer bibliotheek.

▷ Mandencollecties zijn te vinden in:

Stadsmuseum IJsselstein, Walkade 2-4, IJsselstein
tel. 030-6886800.

Open: woensdag t/m zondag van 13.00-17.00 uur

Bezoekerscentrum De Wissen, Maaspark, B-3650 Stokkem, België
tel. 00-32-89752171.

Open: 1 april tot 30 september op zaterdag en zondag van 14.00-18.00 uur en op werkdagen van 9.30-12.00 uur en van 13.30-18.00 uur.

Nationaal Vlechtmuseum Noordwolde, Mandehof 7, 8391 BG Noordwolde,
tel. 0561-431885.

Open: dinsdag t/m zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur. In juli en augustus ook open op zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

